ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

Yıl / Year: 13 Sayı / Number: 36 Aralık / December 2020

ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ / ADIYAMAN UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ /JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

(Uluslararası Hakemli E-Dergi/ Referee International E-Journal)

ISSN: 1308–9196

Sahibi / Owner

Adıyaman Üniversitesi Rektörlüğü

Editör / Editor

Doç. Dr. Bekir KOCADAŞ

Editör Yardımcısı / Assistanst Editor

Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ

Alan Editörleri / Field Editors

Dr. Tuba GÜN ÇINĞI

Dr. Rezzan ALAGÖZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Fatih DOĞANOĞLU- *Adıyaman Üniversitesi İİBF-İktisat*

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR- *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi*

Doç. Dr. Yaşar KAYA - *İnönü Üniversitesi*

Doç. Dr. İbrahim YERLİKAYA - *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Doç. Dr. Çiğdem SABBAĞ- *Adıyaman Üniversitesi Turizm Fakültesi*

Doç. Dr. Metin KOPAR- *Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi-Tarih*

Doç. Dr. Ümit YETİŞ - *Adıyaman Üniversitesi BESYO*

Doç. Dr. Tayfun SERVİ - *Adıyaman Üniversitesi İİBF-İktisat*

Doç. Dr. Aykut DÜNDAR - *Adıyaman Üniversitesi BESYO*

Doç. Dr. Ali DUMAN - *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Doç. Dr. Mehmet GÜNGÖR - *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Doç. Dr. Recep ÖZMAN - *İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak.-Tarih*

Doç. Dr. Mustafa Kemal ŞAHİN - *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi- Sanat Tarihi*

Doç. Dr. Burak TELLİ - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi -Türk Dili ve Edebiyatı

Dr. Öğr. Üyesi Murat Şakir CEYHAN - *Adıyaman Üniversitesi İİBF- Sosyal Hizmet*

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer Çağlar KURTDAŞ - *Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi -Sosyoloji*

Dr. Öğr. Üyesi Ayça AVCI - *Adıyaman Üniversitesi Devlet Konservatuvarı*

Yazı İşleri /Managing

Arş. Gör. Tuğba GÜCENMEZ

İngilizce Redaksiyon/English Redaction

Dr. Öğr. Üyesi Berivan SALTUK

Arş. Gör. Ümit DURUK

Adres / Adress

Adıyaman Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü-ADIYAMAN

e-mail

adyusbd@gmail.com

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi:

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Melek KÖSEOĞLU	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR	Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan YAZICI	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa TALAS	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Prof. Dr. Nalan AKDOĞAN	Başkent Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN	Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. M. Kemalettin ÇONKAR	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK	İnönü Üniversitesi
Prof. Dr. Nezahat GÜÇLÜ	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN	İstanbul Gedik Üniversitesi
Prof. Dr. Sevinç ÜRETEN	Başkent Üniversitesi

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ AŞAĞIDAKİ VERİ TABANLARI TARAFINDAN İNDEKSLENMEKTEDİR.
ADIYAMAN UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES IS INDEXED IN

"ASOS (AKADEMİA SOSYAL BİLİMLER), ACADEMICKEYS, AKADEMİK DİZİN, ARASTİRMAX, DRJI, İSAM, NEWJOUR, OAJI, OCLC WORLD CAT, RESEARCH BİBLE, TÜRK EĞİTİM İNDEKSİ, EBSCOHOST, INDEX COPERNICUS, TR DİZİN ULAKBİM"

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

YAYIN İLKELERİ / PUBLICATION PRINCIPLES

Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yayınlanan ADYÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ Sosyal Bilimler alanındaki kuramsal ve uygulamalı özgün araştırma, inceleme ve derlemelerin yayınlanacağı uluslararası, hakemli bilimsel elektronik bir dergidir.

- Dergi **Nisan, Ağustos** ve **Aralık** aylarında olmak üzere yılda üç defa **online** olarak yayınlanır.
- Dergide daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış çalışmalara yer verilir. Daha önce herhangi bir yerde yayınlandığı belirtilmediği ya da belirlenemediği için yayınlanan çalışmalar ile ilgili telif haklarına ilişkin doğabilecek hukuki sonuçlar tamamen yazar(lar)a aittir.
- Derginin yayın dili Türkçedir. Ancak, dergi her kurumdan ve her ulustan bilim insanlarının çalışmalarına açık olup farklı dillerde yazılmış çalışmalar da Yayın Kurulu'nun onayı alınarak yayınlanabilir.
- Çalışmalar herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmişse, bu kurum veya kuruluş çalışmada dipnot olarak belirtilmelidir.
- Dergiye gönderilen çalışmalar Yayın Kurulu kararıyla en az iki hakemin değerlendirilmesine sunulur. Yayın Kurulu gerekli gördüğü durumlarda çalışmayı ikiden fazla hakeme inceletebilir. Yayınlanacak çalışma ile ilgili nihai karar hakem çoğunluğunun görüşü de dikkate alınarak Yayın Kurulu tarafından verilir. Dergi, gönderilen yazılarda düzeltme yapmak, yazıları yayımlamak ya da yayımlamamak haklarına sahiptir.
- Yayın Kurulu'nun gerekli görmesi halinde, hakem görüşleri de dikkate alınarak yazar(lar)dan gerekli düzeltme istenebilir. Yazar, hakemin ve kurulun belirttiği düzeltme önerilerini yerine getirmek zorundadır.
- Yazar(lar) hakemlerin olumsuz görüşlerine karşı kanıt göstermek koşuluyla itiraz edebilirler. Bu itiraz Yayın Kurulu'nda incelenir ve gerekli görülürse farklı hakem görüşüne başvurulur.
- Çalışmaların yayınlanabilmesi için yazar(lar), Hakem ve Yayın Kurulu'nun görüş ve önerilerini dikkate almak zorundadırlar.
- Dergide yayınlanması için gönderilen çalışmalar yayınlansın ya da yayınlanmasın iade edilmez.

- Yayınlanmış yazıların yayın hakları **ADYÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ**'ne aittir. Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Yazar(lar)a herhangi bir şekilde telif ücreti ödenmez.
- Hakemler, Yayın Kurulu'nun belirleyeceği makul süre içerisinde çalışmayı değerlendirmezler ise Yayın Kurulu ilgili çalışmayı değerlendirmek üzere farklı hakemlere gönderebilir.
- Değerlendirmeye gönderilen çalışmalarda yazar(lar)ın ve hakemlerin isimleri karşılıklı olarak gizli tutulur.
- Dergiye gönderilen çalışmalarda dil bilgisi kurallarına (imla, noktalama, açıklık, anlaşılırlık vs.) azami derecede riayet etme mecburiyeti vardır. Bu nedenle oluşabilecek problemler ve eleştirilerden tamamen yazar sorumludur.
- İçindekiler bölümü, alan bazında gruplandırılmakta olup alan isimleri kendi içinde alfabetik olarak verilmektedir. Alan başlıkları altında çalışmalara yer verilirken ise yazarların soyadları esas alınarak yine alfabetik olarak sıralanmaktadır. Birden çok yazarlı çalışmalarda ise ilk yazarın soyadı sıralamada esas alınmaktadır.
- Dergide yayınlanan çalışmaların içeriğinden kaynaklanan yasal sorumluluklar, tamamen yazar(lar)ına aittir.

MAKALE YAZIM KURALLARI / ARTICLE WRITING RULES

Makalelerin aşağıda belirtilen şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir:

- Yazı, **Makale Takip Sistemi** aracılığıyla, e-posta adresi ve parolayla girilen kişisel sayfadan gönderildikten sonra, aynı sistemden hakem süreci takip edilebilir. Bu aşamadan sonra, düzeltmelerin yapılması için, bütün hakemlerden raporların gelmesi **beklenmelidir**. Çünkü yazarlar, sisteme **bir kez düzeltme** ekleyebilmektedirler. Bir hakemin istediği düzeltmeyi yapıp yazı sisteme eklendiğinde, sonraki aşamada ikinci bir hakemin de düzeltme istemesi durumunda istenen düzeltmeler yapılamayacaktır.
- **Başlık:** İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir başlık olmalı ve **12 punto** ile koyu harflerle yazılmalıdır.
- **Yazar ad(lar)ı ve adresi:** Yazının başlığının altında yazar adı, unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilecek e-posta adresi gibi bilgilere yer **verilmemelidir**. Yazar adları, sistem yöneticisi tarafından görülebildiğinden, bu bilgiler, yazıya editör tarafından eklenecektir. Yazılar sisteme eklenirken, yazara ait herhangi bir bilginin yazıda yer almadığından emin olunmalıdır. Bu husus, makaleyi inceleyecek hakemlere daha rahat hareket imkânı tanınması açısından önemlidir.
- **Özet:** Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en fazla **200** kelimeden oluşan Türkçe ve İngilizce özet (Abstract)bulunmalıdır. Özetin altında bir satır boşluk bırakılarak, en az **3**, en çok **5** sözcükten oluşan anahtar kelimeler verilmelidir. Özet metni **9 punto**, **1 satır aralığıyla** yazılmalıdır. Özet metinleri sağ ve soldan **1cm.** içten yazılmalıdır.
- **Ana Metin:** A4 boyutunda (29.7×21 cm.) kâğıtlara, MS Word programında, Calibri yazı karakteri ile **10 punto**, **1.5 satır aralığıyla** yazılmalıdır. Sayfa kenarlarında **2.5** cm. boşluk bırakılmalı ve sayfalar **numaralandırılmamalıdır**.
- Makale metninde paragraf başı **yapılmamalı**, paragraf araları **1 satır (12 nk)** boşluk bırakılarak belirginleştirilmelidir (*Ofis'te Paragraf-Girinti ve Aralıklar- Aralık-Sonra-12 nk*).
- Dipnotta yer alan bütün bilgiler **9 punto**, **1 satır aralığıyla** yazılmalıdır.
- **Bölüm Başlıkları:** Makalede, düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir ve gerektiği takdirde başlıklar numaralandırılabilir.

- **Tablolar ve Şekiller:** Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Tablolar metin içinde bulunması gereken yerlerde olmalıdır. Şekiller renkli baskıya uygun hazırlanmalıdır. Şekil numaraları ve adları şeklin hemen altına ortalı şekilde yazılmalıdır.
- **Resimler:** Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde metin içerisindeki yerlerinde verilmelidir. Resim adlandırmalarında, şekil ve çizelgelerdeki kurallara uyulmalıdır.
- **Alıntı ve Göndermeler:** Dergimize gönderilecek makalelerde aşağıdaki alıntı ve gönderme standartlarına uyulmalıdır. Bu kurallara uymayan çalışmalar, düzeltilmesi için yazarına iade edilecektir. Metin içinde birkaç cümleyi geçen alıntılar, sağdan ve soldan **1 cm.** içte yazılmalıdır.
- Metnin sonunda **KAYNAKÇA** başlığı altında, atıfta bulunulan kaynaklar soyadına göre sıralanmalıdır. Kaynakça için asılı paragraf biçimi uygulanmalıdır (*Ofis'te* Paragraf-Girinti ve Aralıklar-Girinti-Özel-Asılı Paragraf).

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

EĞİTİM BİLİMLERİ / EDUCATIONAL SCIENCES

Işıl SÖNMEZ- Kamile ÖZER AYTEKİN

Eğitim Alanındaki Metafor Araştırmalarında Eğilimler: Bir İçerik Analizi Çalışması

Trends in Metaphor Studies in The Field of Education: A Content Analysis Research

1-38

FİLOLOJİ / PHILOLOGY

Kemal GÖZ

Kasim Tinistanov, Hayatının Son Yılları ve İdam Edilmesi

Kasym Tynystanov Last Years of His Life and Execution

39-73

Mustafa KARABULUT- Sümeyra GÜNEŞ

Roman Tekniği Bakımından Emine Işınsu'nun "Kaf Dağı'nın Ardında" Romanı

Emine Işınsu's "Kaf Dağı'nın Ardında" Novel in Terms of Novel Technique

74-109

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER / SOCIAL, HUMAN AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Ahmet Yavuz ÇAMLI

Raising Fair Individuals Who Can Ensure Organizational Justice: The Case of Farabi

Örgütsel Adaleti Sağlayabilecek Adil Bireylerin Yetiştirilmesi: Farabi Örneği

110-136

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Aylin SALTÜRK- Cumhur GÜNGÖR

Üniversite Öğrencilerinin Gözünden Covıd-19 Pandemi Döneminde

Uzaktan Eğitime Geçiş Deneyimi

Distance Education Experience of University Students During the Covid-19 Pandemic

137-174

Fatih TANRIKULU

Propaganda Tekniği Olarak Tekrarın Haber Metinlerinde Kullanımı

Use of Repetition in News Texts as a Propaganda Technique

175-199

Handan AKYİĞİT

A Criticism Related to Discussions on Cultural Integration and Multiculturalism

Kültürel Entegrasyon ve Çokkültürcülük Tartışmalarına İlişkin Bir Eleştiri

200-231

Hasan Ejder TEMİZ- Fatma YEŞİLKAYA

Cinsiyetler Arası İstihdamın Belirleyicileri:

Avrupa Birliği ve Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz

Determinants of Employment for Genders:
An Econometric Analysis of The European Union and Turkey

232-275

Haydar ALBAYRAK

Kanıta-Dayalı Kamu Politikası: Hayvancılık Politikalarına Uygulanabilirliği

Evidence-Based Public Policy: Applicability to Husbandry Policies

276-315

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Hülya BİÇER OLGUN- Cem Koray OLGUN

Çağdaş Sanat veya Öznesini Yitiren Sanat: Sanatçının Ölümü

Contemporary Art or Art That Lose Its Subject: The Death of The Artist

316-354

Hüseyin ATAŞ- Selim GÜNDÜZ

Türkiye'nin Sağlık Hizmetleri Kapasitesinin Çok Boyutlu Ölçekleme Tekniği ile Analizi

Multidimensional Scaling Technique Analysis of Turkey's Health Services Capacity

355-382

İlhan ÇİÇEK- Ahmet TANHAN

Terapide Paradoksal Müdahaleler

Paradoxical Interventions in Therapy

383-411

İsmail BAKAN- Burcu ERŞAHAN- Ebray KİRAZ

Lojistik Firma Özellikleri Sarmalında Lojistik Yetenek ve Lojistik Performans Algıları: Bir Alan Araştırması

Logistics Capability and Logistics Performance Perceptions in Logistics Firm Spiral: A Field Research

412-454

İsmail DÖNMEZ

Risk Altındaki Çocuklar Üzerine Bir İnceleme (Muş İli Örneği)

An Investigation on Children at Risk (Example of Muş)

455-489

Kazım KARTAL- Aziz ALTI

19. Yüzyılın Ortalarında Vergi Kayıtlarına Göre Nevrekop ve Razlık Kıptileri

The Copts In Nevrekop And Razlik According to The Tax Records in The Middle of the 19th Century

490-516

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Mehmet Akif KARA- Gülşah KARAVARDAR

Sendikalarda Örgüt Geliştirme Stratejilerinin Uygulanmasına Dair Kuramsal Bir Araştırma

A Theoretical Research on The Application of Organization Development Strategies in Unions

517-541

Mehmet ÖZCAN- Gökhan AKAR

E7 Ülkelerinde Ekonomik Özgürlük ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Panel Veri Analizi

Economic Freedom and Foreing Direct Investment in E7 Countries: A Panel Data Analysis

542-570

Mehri Banu ERDEM-Nuri Özgür DOĞAN

Tekstil Sektöründe Sürdürülebilirliğin Analizi: Kahramanmaraş'ta Faaliyet Gösteren Bir Tekstil İşletmesinde Dematel Uygulaması

Analysis of Sustainability in The Textile Sector: A Dematel Case Study in A Textile Company In Kahramanmaraş

571-598

Mehtap PAZARLIOĞLU BİNGÖL- Naile ÇEVİK

Çağdaş Sanatta Bir İfade Unsuru Olarak Kolaj Üzerine Bireysel Söylemler

Individual Discourses on Collage as An Expression Element in Contemporary Art

599-637

Menderes AKDAĞ

Gerçekçi Türk Sinemasındaki Köy Gerçekliğinin Köy Belgeleriyle Karşılaştırılması (1961-1971)

Comparison of Village Reality in Realistic Turkish Cinema with The Village Documents (1961-1971)

638-670

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Neslihan YILMAZ- Servet BERBER

6360 Sayılı Kanun ile Faydalanma İlkesi ve Belediye Gelirlerinin Değerlendirmesi

Evaluation of Municipality Revenues and Benefit Principle with The Law No. 6360

671-704

Saadet Ela PELENK- Ali ACARAY

Rol Çatışmasının Duygusal İş Güvencesizliğine Etkisinde Öz Kontrolün Düzenleyici Rolü

The Moderating Role of Self-Control on The Effect of Role Conflict on Affective Job Insecurity

705-746

Saniye VATANDAŞ

Toplumsal Cinsiyet Rolleri ve Kalıpyargıları Bağlamında Kadının Medyada Metalaştırılması

Objectification of Women in Media in The Context of Gender Roles and Stereotypes

747-784

Sebahattin KILINÇ

Duygusal Olaylar Kuramı Çerçevesinde Personel Güçlendirme Ve Psikolojik Sermaye İlişkisi

The Relationship Between Empowerment and Psychological Capital Within Frames of Affective Events Theory

785-820

Sefa Salih AYDEMİR

Türkiye'de 1965 Yılından Sonra Ortaya Çıkan Siyasi

Öğrenci Hareketlerinin Sosyo-Kültürel Sebepleri

Socio-Cultural Causes of Political Student Movements Occurring After 1965 in Turkey

821-849

Yıl: 13 Sayı: 36 Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Serdar NERSE

Dijital Sosyal Teoriye Giriş: Yapı, Fail ve Eylem Etkileşiminde Değişim

Introduction to Digital Social Theory:

Change in Structure, Agent and Action Interaction

850-880

Sertaç KAYA-Olcay UÇAK

Gazetecilik Etik Kodlarının Oluşturulmasında ve Güncellenmesinde Meslek Kuruluşlarının Önemi: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Örneği

The Significance of Professional Organizations Regarding to The Creation of Ethical Codes and Their Update in Journalism: Example of Turkish Journalists Association

881-917

Tuğçe ERSOY CEYLAN

A Comparative Analysis of Palestinian and Jewish Public Opinions:

The Case Of 2008 Gaza War

Arap ve Yahudi Kamuoyunun Karşılaştırmalı Bir Analizi: 2008 Gazze Savaşı

918-954

ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308–9196

Yıl : 13 Sayı : 36 Aralık 2020

Yayın Geliş Tarihi: 16.10.2020 Yayına Kabul Tarihi: 15.12.2020

DOI Numarası: https://doi.org/10.14520/adyusbd.796031

DİJİTAL SOSYAL TEORİYE GİRİŞ: YAPI, FAİL VE EYLEM ETKİLEŞİMİNDE DEĞİŞİM

Serdar NERSE*

Öz

Bu makale, dijital sosyal teoride aktör, yapı ve eylem tartışmasını özetlemektedir. Sosyolojik teorilerde yapısal belirleyiciler sürekli değişmektedir. Sosyal teori tartışmalarındaki makro ve mikro yönelimli aktör, yapı ve eylem arasındaki eylemsel ilişkideki değişimlerin benzeri dijital düzlemde de gerçekleşmektedir. Çalışmada da dijital medya araçları, internet, bilgi iletişim teknolojileri sayesinde çevrimiçi alana kayan bu ilişki tartışılmaktadır. Çalışmada, ağ teorisindeki aktör-eylem-yapı ilişkisi bireysel aktör, organizasyonel yapı, kolektif formasyonlar ve dijital sunum/ağ içerikleri kombinasyonlarıyla verilmiştir. Bu eylemselliklerin etkileşim biçimleri yeni bir teorik perspektifle değerlendirilmiştir. Dijital toplumsal yapıda aktör eylemlerinin medya üretimi, çıktı, sunum ile tüketim biçimlerini de kapsayan şekilde değiştiğinden, teknolojik gelişimin bir sonucu olarak dijital ortamda aktörlerin yapıyla eylemsel ilişkisinin tanımlanması ve birey veya insan olmayanların eylemsel ilişkisinin vurgulanması amaçlanmaktadır. Bu değişim ekolojik ağlarla bütünleşme, birleşme/köprüleme, çerçevelenme, kümelenme/ yoğunlaşma ve sosyal bulaşma/yayılma şeklinde gerçekleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Dijital Sosyoloji, Aktör, Yapı, Dijital Eylem, Sosyal Teori.*

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, serdarnerse@yahoo.com

INTRODUCTION TO DIGITAL SOCIAL THEORY: CHANGE IN STRUCTURE, AGENT AND ACTION INTERACTION

Abstract

This article discusses the actor, structure and action debate in digital social theory with structural determinants. Changes in the macro-micro-oriented actor, structure and action relationship in social theory debates should be expected in the digital context. The changing relationship in the digital environment is discussed in the study. Actor-action-structure relationship change is given by individual actor, organizational structure, collective formations and digital presentation / network contents. A new theoretical perspective has been created with these actors. As the social structure of actor actions changes in a way that includes media production, output, presentation and consumption forms, the new operational relationship of individuals or non-people in the digital environment is emphasized. This change occurs in the form of integration with ecological networks, merging / bridging, framing, clustering / concentration and social contagion / spread.

Keywords: *Digital Sociology, Actor, Structure, Digital Action, Social Theory.*

1. GİRİŞ

Birey, grup, topluluk ve toplum arasında yaygın haliyle bilinen eylem, toplumsal hareketler alanında önemli bir yer tutmaktadır. Günümüz dijital çağında internet bireyden topluluklara toplumsal çözümlemenin herhangi bir yerinde yeni kolektif davranış ve eylem biçimlerine izin vermektedir. Kolektif eylemsellik internet, bilgi iletişim teknolojileri (BİT) sayesinde çevrimiçi alana kaymıştır. Kolektif eylem olguları, başta tüketim alanları, iş (LinkedIn, Indeed), sosyalleşme, dinlenme ve eğlenceyle (Facebook, Twitter, Snapchat, Instagram) ilişkili sosyal medya platformlarının yanı sıra, dosya paylaşım platformları dijital

içerik sunumları ve çevrimiçi teknolojilerin kapsamlı toplu kullanımının yaygınlaşmasıyla gelişme olanağı yakalamıştır. Kolektif eylem olguları söz konusu platform ve alanlar üzerinden #Occupy ve #BlackLivesMatter gibi politik protestoların hareketini organize etme ve harekete geçirme özelliğine sahip olduğu gibi, farklı yeni biçimlenmeler de içermektedir. Ayrıca Citizendium, Vikisözlük, Ekşisözlük, Wikipedia gibi açık içerik ve kaynak topluluklarının eylemlerine de olanak tanır. BİT bileşenleri, birey-grup-topluluk arasındaki bağlantıyı geliştiren temel teknoloji olarak işlev görür. Böylece yeni dijital medya araç ve kombinasyonlarıyla (akıllı telefon, tablet, sanal gerçeklik gözlükleri) da birleşen söz konusu bileşenler, aynı zamanda birey, grup, topluluklarla birlikte gerçeklikten sanal gerçekliğe her türlü durumda örgütleyici aktör (Bennet ve Segerberg, 2012, s.752) eylemlerine imkân sağlamaktadır. Yeni dijital medya, internet ve bilgi iletişim teknolojilerinin toplumsal olgu, hareket, eylem, ilişki ve oluşumları etkilediği görülmektedir. Nihayetinde de toplumsal eylemin bu yönlü gelişimi, yapı ve eylem etkileşiminin sosyal teori perspektifinden yeniden yorumlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan, dijital aktör ve yapı ilişkisinin geleneksel teorik tartışmalardan kopuk olmadığını söylemek gerekir. Nitekim dijital teorideki yapı ve eylem ilişkisine dair tartışmalar bazı yönleriyle genel tartışmaların üzerine oturmaktadır.

Sosyal teorinin temel tartışma alanında yer alan makro-mikro yönelimli aktör, eylem ve yapı ilişkisi farklı şekillerde yorumlanagelmiştir. Sosyolojik teoriler yapısal belirleyiciler (Durkheim, 2015 ve 2018), güç, iktidar, politika (Foucault, 2000), statü, değer, kapitalizm/ekonomi (Weber, 2006, 2007 ve 2011) ve sınıf, çatışma (Marx, 2015) gibi toplumsal faktörlere, bunların grupları ve bireyleri nasıl etkilediğine odaklanmıştır. Toplumsal alanla ilişkili eylem ve çalışmalara uygulanabilir birçok sosyal teori perspektifi bulunmaktadır. Felsefi temellere sahip yöntemsel ve inceleme yaklaşımlarına göre ortaya çıkarak ayrılmışlardır. Klasik dönemdeki pozitivist, yorumlayıcı ve çatışma teorilerinden çağdaş

döneme doğru, aktör yapı ve incelenen eylemsel belirleyicilerin ilişkisi yapısal-fonksiyonalist, sembolik etkileşimcilik, kültürel uzam ve zaman açısından farklılaşmıştır (Elliot, 2014). Günümüze doğru bu ilişki birey, grup, yeni araç kombinasyonlarıyla gittikçe şeffaflaşan, bulanıklaşan ve yapısal ilişkiler ile ideolojilerin sonuna dair teorilerle yaygınlaşmıştır (Elliot ve Lemert, 2014; Giddens ve Turner, 1987; Fukuyama, 2011). Enformasyon, ağ toplumunun yükselişi (Bell, 2013; Castells, 2013) ve etkileri sosyolojik teori tarihi içerisinde klasik aktör-yapı-eylem ilişkisinden günümüze doğru ağ, bilgi teorileriyle gelişerek yeni dijital ilişkilerle ele alınma ihtiyacını belirginleştirmiştir. Bu ilişkinin iki ana nedenle yetersiz kaldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, yeni dijital kombinasyonlar, internet, ağ davranışı ile eylemlerini farklı biçimlerde ilişkilendiren sosyolojik çalışmaların eksikliğidir.

Aktör ve eylem teorisini güncel haliyle ele alan ve bireysel ya da örgütsel/organizasyonel sunumlara odaklanamayan çalışmaların eksikliği nedeniyle, yöntemsel açıklamalar da yetersiz kalmıştır. Bunun temel sebebi de sosyodemografik, politik, ekonomik, teknolojik ve benzeri eğilimlere göre istikrarlı tabandan değişime eşlik eden incelemeler ile yeni oluşumların ağlar ve sosyal varlık olmayan ama sosyal sürece etkilerde bulunan yapılara ilişkin tanımlamaların eksikliğidir. Bu türlü kavramlar, yeni dijital medya, internet ve bilgi iletişim teknolojileriyle (DİB) ilişkili çok çeşitli kolektif faaliyetlerin anlaşılmasında yetersizliğe neden olmaktadır. Aynı zamanda, geniş bir anlayışa ve henüz tanımlanmamış olan sosyal ağlara sahip bu olgular, dijital teknoloji ve toplum arasındaki etkileşimi tanımlamada da yetersiz kalmıştır. Sosyal bilimlerde disiplin uzmanlığının genişlememesi, arttırılmaması ikinci bir neden olarak gösterilebilir. DİB ve toplum arasındaki genel düşünceler ya da son zamanlarda gelişen sosyal hareketlerin çoğu kişiler ya da gruplar tarafından internette yayılmakta, platformlarla etkileşime geçilmekte ve internette varlığını sürdürmeye, korumaya devam etmektedir. Son dönemdeki birkaç istisna

dışında, sosyolojik çalışmalar genellikle teknik altyapıların farklı varyantlarının ortaya çıkmasını, yapılandırılmasını ve yönlendirilmesini etkileyen belirli yolların kavramsallaştırılmasını sunmakta yetersiz kalmıştır.

Sosyoloji ve benzer disiplinlerde, yalnızca insanların çevrimiçi davranışları, haberleri ve etkilenme biçimlerine ilişkin konular ele alınmaktadır. Değişen medya ortamını ele alan az sayıda teorinin eksikliği de ayrıca devam etmektedir (Castells, 2016). Dijital aktör ve eylem yapısını cinsiyet eğilimleri (Cooper ve Weaver, 2003, s. 44), toplumsal dönüşüm ve eşitsizlik bağlamlarıyla ele alan birkaç istisna dışında (Van Dijck, 2006, 2013; Poell ve Van Dijck, 2016) geriye kalan konular sınırlandırılmış bir çerçeveyle medya ve iletişim disiplinine bırakılmıştır. DİB üçlüsüyle ilgili sosyal çalışmalar, çoğunlukla insanların tercihleri belirleme ve yönlendirme, pazarlama stratejilerine, seçim kampanyaları gibi eylemlerde kullanıma bağlı tartışma sonuçlarına yoğunlaşmıştır. Bilim ya da teknoloji sosyolojisi açısından belirli bağlamlarıyla bu konuyu genelleştirmek mümkün değildir. Onun için, her nedense kitle iletişim araçlarıyla oluşturulan teorik ilişkinin dijital medya için mümkün olmadığı ve sosyal teori perspektifinin uygun olmadığı yaygın bir şekilde kabul edilmiştir (Schroeder, 2018, s.1-6). Bu nedenle, toplumsal değişimi en yakın gelişmelerle takip etmeye çalışan sosyoloji literatürünün önemli bir bölümünde; ağın etkinleştirici karakteri, teknik altyapısı, yapılandırmasının yanı sıra, teknolojik kombinasyonların eylemsel biçimlendirici rolü, ağ tabanlı bireysel ve kolektif davranışların sosyal teorisine ilişkin tartışmaların eksik olduğu görülmektedir.

Dijital medyanın genişlemesine bağlı olarak, yaklaşık son 20-25 yılda toplumsal alandaki geniş kapsamlı değişimlere sebep olmuştur. Ancak sosyal bilimlerde bu değişimlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda çok az fikir birliği bulunmaktadır. Bunun temel sebeplerinden ve belki de en karmaşık olanlarından biri; çevrimiçi bilgi arama yöntemimizde olduğu üzere arama

motorları gibi yeni ağ geçidi mekanizmalarıyla hızlı ve karmaşık eylemlerin meydana gelmiş olmasıdır. Herhangi bir dijital eylem birden fazla ve karmaşık kombinasyon içerebilmektedir. Örneğin; Google üzerinden başka bir sayfaya ya da bilgi girişine yol açan arama, geleneksel bilgi arama yöntemlerinden farklı olarak daha karmaşık ağ kombinasyonlarını kullanmaktadır. Aynı şekilde, ağ geçidi oluşturma mekanizması, geleneksel bilimsel araştırma ve olgu denetimi normları veya kitap, ansiklopedi ciltlerinin yayıncıları tarafından kontrol edilmesi gibi geleneksel ağ geçidi denetiminden farklıdır. Dijital kullanıma bağlı olarak basit eylemlerin tek bir örneği olarak gösterilebilecek bu arama biçimi dışında, yeni bilgi ve içeriklere bağlı eylemlerin hızlı, sürekli ve ani/fark edilmeden dönüşümü de odaklanma ve araştırma eğilimini zorlaştırmaktadır.

Çalışmada, ağ teorisinde aktör-eylem-yapı ilişkisi ele alınarak, dijital kombinasyon ve internetle gelişen eylemsellik yeni teorik bir perspektifle değerlendirilmektedir. Yeni teknolojinin gelişimiyle ortaya çıkan aktörlerin yapıyla eylemsel ilişkisinin tanımlanması, bireylerin veya insan olmayanların eylemlerinin vurgulanması amaçlanmaktadır. DİB ve geleneksel aktör-yapı ilişkisinin *teorik melezliği*yle ortaya çıkan aradaki yeni eylemsellik dengesinin kategorik birleşim ve farklılıklarının açılmasına dayanan dijital ağ teorisi yaklaşımıyla, başta sosyoloji olmak üzere, medya, felsefe, psikoloji, iktisat gibi diğer bilim alanlarına katkı sunulması beklenmektedir.

Dijital ağ teorisinin dayandığı melezleşmede, kolektif oluşumların aktör ve eyleme dayalı teori ile faaliyet gösterdikleri teknolojik altyapıların gelişimi, yapısı ve üstlendikleri faaliyetler bulunmaktadır (Nerse, 2020, s.628-629). Bu faaliyetler; i) bireysel, ii) örgütsel/organizasyonel yapılar, iii) kolektif formasyonlar ve iv) ağ içerik eylemlerine göre sınıflandırılabilir veya ayırt edilebilirler. Kullanıcılar, sermaye sahibi medya holdingleri veya operatörler, partileşen devletler, uluslar üstü ya da iç ilişkiler neticesinde ortaya çıkan

kolektif birleşimler ve hareketlenmeler çevrilebilen bir yapı barındırmaktadır. Bu yapıda güçlü geleneksel sınırları barındıran toplumsal eylemlere rağmen, yeni dijital ayrımlar da ortaya çıkmaktadır. Teorinin araştırmaya rehberlik eden ya da genel durumu açıklamaya yönelik önemli bir kısmı iktidarın asimetrisini içeren yapıları da bulundurmaya devam etmektedir. Bu durum, yeni melezlikle ortaya çıkan teoride güç ilişkilerinin tekrar sorgulanmasını da gerektirmektedir. Dolayısıyla, eskilere eklemlenen yeni güç ilişkilerinin, yeni ayrım ve eylemleri de belirginleştireceğini söylemek mümkündür.

2. DİB TEMELLİ TOPLUMSAL AKTÖRLERİN BİÇİMLENMESİ

Ağ tabanlı sosyal oluşumların dinamiklerini ve bunların yapılandırılması, organizasyonu, kapasitesi ile eylem kalıplarını anlamak için mevcut aktör ve eylem kavramlarına bakmak gerekir. DİB ilişkili ağ tabanlı sosyal oluşumların ekonomik, politik ve kültürel etkilere göre şekillendiği, bazı açılardan da bu faktörlerin dijital süreci farklı biçimlerde etkilediği iddia edilmektedir (Schroeder, 2018, s.13). Ekonominin dijital eylemler açısından etkisi ve önemli değişiklikleri, pazarların medya içeriğini tüketicilere nasıl uyarladığı ve tüketicilerin medya tüketimini nasıl yönetmeleri gerektiğiyle belirginleşmektedir. Politika için makro değişiklikler söz konusudur. Medya sistemi siyasi elitler, halk (bireyler) ve sivil toplum arasındaki ilişkiye göre farklı biçimler almıştır. Siyasi elitler propaganda faaliyetlerinin, yönlendirmenin, seçilmenin bir aracı iken, halk için kontrolün farklılaştırılmasına dönüşmektedir. Halkın dijital platformlar aracılığıyla yeni siyasal kimliklerle ilişkisi (Calderaro, 2018) ve sivil toplumun bunu oluşturma çabası yeniden biçimlenmektedir. Kültür içinse ana değişim mikro düzeydedir (Yoon, 2018). Günlük rutinlere veya yaşam biçimlerine gömülmüş değişiklikler ve makro yankıları çoğunlukla yoktur. Dolayısıyla, buradan ortaya çıkan öneride DİB'le ilişkili ağ tabanlı sosyal oluşumda üç etki alanının ortaya çıktığı görülür. Bunlardan ilki; devletle ilgili

konuları içeren politikadır. İkincisi sosyalleşmeyle pratik görevleri ve bilgi aramayı da içeren kültürdür. Üçüncüsü ise, yeni iş ve çalışma hayatı, pazarlar, üretim ve tüketim ilişkileri ile bölüşümü yeni izleyicilerle içeren ekonomidir. Ağ tabanlı sosyal oluşumda kategorileşmenin esas sebepleri olan bu faktörler dijital medyanın kullanımıyla da etkileşimleri çeşitlendirmiştir. Özellikle eğlence dahil, ekonomide tüketim, kitleler ve çevrimiçi pazarlar açısından kültürün medyayla ilişkisinin yeniden ele alınması bu etkileşimi örneklemektedir. Politika ve kültürdeki medyanın yönetici aktörleri olarak elitler, halk ve vatandaş girdisinin gündem açısından neye odaklandığına dikkat ederek eylemde bulunur. Üretilen ve alınan/tüketilen içerikleri şekillendirmeye çalışan aracı kültür aktörleri de bu etkileşimle biçimlenmiştir (Ampuja, Koivisto ve Väliverronen, 2014). Bu durum söz konusu faktörlerin şekillenme biçimlerine de yansımaktadır. Medya kültürü ise, belli ulusal yapılara doğru eğrilebilirken, genel durumu küresel popüler kültür etkileriyle çoğulculaşmış ve çeşitlenmiştir. Aynı şekilde, politik bakımdan eylem biçimlenmelerine bakıldığında, politik katılımların küresel ölçeği daha sınırlı iken, ulusal arabuluculuk durumu ise daha yüksektir (Mishaal ve Abu-Shanab, 2015). Diğer yandan, ekonomik aktörlerin günlük yaşamda sosyalleşme ritüellerinin güçlendirilmesi gibi daha geniş değişiklikler için dijital toplumsal kalkınma önemleri gelişmektedir (Genner ve Süss, 2017). Küreselleşmenin artan arabuluculuğuyla farklılaşarak birleşen yaşam biçimleri açık uçlu çevrimiçi pazarlar ve tüketici kitleleriyle genişlemektedir.

Toplumsal aktörlerin temel biçimlenmesine yönelik tanımlamaları içeren bu durum, klasik dönemden beri süregelen ve çağdaş sosyolojinin ilk aşamalarındaki tartışmalara dayanmaktadır. Bu nedenle, birleşik bir teorinin zemini de günlük aralık, değişim ve çalışmalarda küçük ama gerekli varsayımları içeren "orta menzil teoriler"e (Merton, 1968) dayandırılmıştır. Dijital sosyal teoride sosyal davranış, sosyal organizasyon ve sosyal değişimin gözlenen bütünlüğü belirli örgütlenme, sınıflandırma ve değişebilen ya da değişiklikten

çok uzak sosyal sistemlerin ayrıntılarına aracılık eden orta menzil teorik varsayımların yanı sıra, sosyal teoride olgu, norm, fenomen ve oluşumların rolü de bulunmaktadır. Oluşturulan sınırlı ilgi alanı, etkilenmelerle ilişkili bir şekilde ekonomi, politika ve kültür gibi faktörlerin aynı zamanda alanlarının da ayırt edilmesine yöneliktir. Ancak bu sayede, eski ve yeni tüm medyaların kombinasyonları incelenerek, etki güçlerinin ayrım ve aralarındaki etkileşime göre temel sosyal aktörler tanımlanabilir.

Dijital ağla ilişkili bireysel veya organizasyonel yeni toplumsal aktörlerin incelenmesi için ampirik, sezgisel ve analitik değerlere dikkat edilmesi gerekmektedir. Modern toplumların gerçeklerini şekillendiren ve aynı zamanda ağ üzerinde işleyen; bireyler, örgütler/organizasyonlar, kolektif formasyonlar ve ağ içerikleri olmak üzere dört temel sosyal aktör türü, tartışmamızın temelini oluşturmaktadır. Bu aktörlerin diğer toplumsal aktörlere bazı açılardan farklı gerçeklik, tercih ve eylem yönelimleri ile karar alma biçimleri bulunmaktadır. Hedeflerine ulaşmak, eylemde bulunmak için farklı somut ve somut olmayan kaynaklara uyum sağlarlar (Haaman ve Basten, 2018). Bireysel ve kurumsal aktörler göreceli olarak açıkça tanımlanmış birimleri temsil ederken, bu çalışmada da ele alındığı üzere dijitalleşen aktörlerin aynı zamanda çeşitli heterojenlikler içerdiği de görülmektedir.

2.1. Dijital Bireysel Aktörler

Bireylerin sosyal aktörler olarak kasıtlı ve yaratıcı bir şekilde hareket etme yetenekleri artık tartışılmaz bir durumdadır. Elbette, bireysel aktörlerin eylemleri ve eylem alanları, verilen sosyal bağlam, sosyal kurallar, normlar ve belirli rol beklentileri tarafından belirlenip etkilenmektedir. Genel olarak, bireysel eylem; düzenleyici, normatif ve kültürel kurumların yönelimleriyle uyumludur. Geleneksel bireysel aktörler; i) herhangi bir gruba uymak için baskıyla karşılaşabilmekte ii) başka bir yerde gözlemlenen veya hâlihazırda

sosyal olarak olumlu olarak görülen davranışları taklit etmeye çalışmakta, iii) grubun ortak amaçları doğrultusunda çoğunlukla daha sınırlı ve daha homojen bir alanda hareket etme eğilimindedir. Özellikle Durkheim ve Weber'in çalışmalarından hareketle erken dönemde yapısal işlevselcilikle, bireysel aktörlerin eylemleri, önceden belirlenmiş rol beklentilerinin basit bir şekilde yerine getirilmesi, sosyal normlar ve değerlere katı odaklanma veya iyi tanımlanmış kurallara uyum ile sınırlı olduğu iddia edilmiştir (Durkheim, 2015; Parsons, 2015). Ancak bireyler kişisel ve sosyal çevrelerini bilinçli olarak algılama ve kendi yorumlarını sunma konusunda oldukça yeteneklidir. Dolayısıyla, bireyler öznel ya da genel bağlamlara özgür, yetkin, yaratıcı ve duygusal kararlar katarak eylemde bulunurlar. Bireysel aktörler, aynı şekilde dijital medyanın gelişimi, internet ve bilgi iletişim teknolojileriyle kendilerini çok farklı eylem yönelimleri, etkinlik ve yaratıcılık düzeyleriyle ayırmaktadır.

Dijital dünya bireysel aktörlere giderek daha yetkin, yaratıcı ve daha özgür kararlar alma konusunda serbestlik sunmuştur. DİB olanaklarının gelişimiyle bireysel aktörlerin her biri, webin sunduğu genişletilmiş olanaklardan bağımsız ve seçici bir şekilde yararlanmaya başlamıştır. Bireysel aktörlerin dijital sunumlardan yararlanma şekli ikiye ayrılmıştır. Bireysel aktörlerin birkaçı, yeni teknolojilerin, ürünlerin, hizmetlerin veya içeriğin geliştirilmesine aktif veya yaratıcı bir şekilde müdahale etmektedir. Bireysel aktörlerin her biri ayrı ayrı, web hizmetlerinin ve altyapılarının genişletilmesine önemli katkılarda bulunmaktadır. Kasıtlı olarak kurallara veya standarda meydan okuyan davranışlarıyla da öne çıkabilmektedirler. Kimi zaman uygulama, platform ve diğer dijital girişlerin açıklarını bulmaya çalışan aktörler de bu kısımda yer almaktadır. Bireysel aktörlerin büyük çoğunluğu ise, kullanıcı olarak yeni veya eski bilgi, iletişim ve tüketici fırsatlarını ilgili web tabanlı sağlayıcının önerdiği/sunduğu şekilde kullanmaya çalışmaktadır. Whatsapp, Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal ağ uygulama, site veya platformlarının yalnızca

teknik parametrelerinin sınırları dahilinde ve sosyal görgü kurallarına uyan kullanıcıların her biri bu kesimde yer almaktadır. Genel olarak tereddüt etmeden hüküm ve koşulları kabul etmekte ve onlara uymaktadırlar. Bununla birlikte, DİB imkanlarının sunulduğu pazar aracılı kullanıcılar veya piyasa dışı değişim süreçlerine katılan bireysel aktörler, yine de eylemleri yoluyla sosyal, politik veya ekonomik bir etkiye sahip olabilir. Süreçleri veya uygulamaların somut tasarımını, sosyal ağ platformlarındaki teklif ve reklamları kullanarak sunucuları etkilemektedirler. Ancak veri analizi uygulamalarına ve platformların değişim biçimlerine doğrudan katılmayan, onlara karşı organize olmayan bir eylemdedirler.

Bireysel aktörlerin eylemlerini yönlendiren dijital medya uygulamaları; normlar belirleme gücünü elde ederek, kendi bilgi ve iletişim pratiklerini de önemli ölçüde genişletmektedir. Bu sayede bireylerin davranışlarını şekillendirerek, bireysel ifade olanaklarını dizginleyebilmektedir (Favotto, Michaelson ve Davison, 2017). Bireysel aktörlerin alışveriş yapma, eğlenme ve düşünce biçimlerini değiştirmektedir. Aynı şekilde bireysel aktörlerin çoğunluğu da ya sunulan temel parametrelerin sınırları içerisinde genel kurallar dâhilinde hareket etmekte ya da ilk kısımdaki birkaçı bu kuralların bir bölümünü aşarak sınırların dışında eylemlerde bulunmaktadır (Cline, 2013). Her iki durumda da kurumsal toplumsal yapılanmanın yeni bir biçimi olarak dijital ortam bireysel eylem yönelimlerini düzenleyen ve şekillendiren bir çerçeveye sahiptir. Teknoloji aracılı platformların ve bunların sosyal ve teknolojik kurallarının DİB kullanıcıları üzerindeki etkisi; temelde kullanıcıların bireysel davranışlarını, platformların geliştirilmesinde bu kullanıcıların yaratıcı ve bağımsız katılımını çok fazla gölgede bırakarak yönlendirmektir. Dolayısıyla, dijital medya uygulamaları ve her iki kısımdaki bireysel aktörler arasında önceden koordine edilmemiş bir yapıda olsa da kolektif ortak bir eylem türü ortaya çıkmaya başlamaktadır. Bu durum, dağınık olan tüketim kalıpları ile alışkanlıkların, sorunların

anlaşılmasının, inanç ve normların şekillendirilebilmesiyle mümkün olmaktadır. Neticede, bu haliyle aylemsel ilişki ele alındığında bireysel aktörler açısından tercihlerinin şekillenmesini beklemek erken bir eylem olarak görünebilir. Diğer taraftan kolektif sahiplenme biçimleri, endişeleri ile direniş tavırlarının ekonomi, kültür ve politika açısından şekillenmesi durumunun gerçekleşmesi de daha geç bir beklentiye dönüşecektir.

2.2. Dijital Organizasyonel Yapılar / Örgütler

Modern toplumlar yalnızca bireysel aktörler ve eylemleri etrafında yapılandırılmamıştır. Her şeyden önce aile, arkadaş ve iş grupları ile diğer formel ya da informel topluluklar çevresindeki eylemler ve etkileşimlerle şekillenmekte, motive edilmektedir (Önday, 2016; Roszkowska ve Melé, 2020). Faaliyet ve kaynakları sayesinde bireysel aktörlerle etkileşimde olan ve çoğu zaman da onlardan farklılaşan dijital organizasyonel örgütsel yapılar mevcut sosyal, ekonomik, politik ve kültürel koşullardan etkilenmektedir. Bireysel ve organizasyonel yapıların DİB kullanımı formel ve informel olmak üzere iki boyutta şekillenmiştir. Formel ve informel katılım biçimleri aynı zamanda kurumsallaşma biçimlerini de etkilemiştir. Nitekim, faaliyet ve kaynaklarının kullanımı açısından organizasyonel örgütsel yapıların eylemlerinin kurumsallık düzeyi bireysel aktörlerinkine göre daha iyi konumdadır (Neis, Pereira ve Maccari, 2017). Şirketler, siyasi kuruluşlar veya araştırma merkezleri gibi yapılanan organizasyonel kurumsal aktörler sistematik ve güvenilir bir şekilde hareket etme gücüne sahiptir. Kurumsallaşmada giderek şeffaflaşan dijital organiasyonel yapıların eylem ve karar alma rutinleri elbette dijital bireysel aktörlere göre daha resmidir. Diğer yandan geleneksel grup ve topluluklara göre dijital olanlar örgütsel kaynakları uygulamada daha fazla stratejik kabiliyete de sahiptirler. Yani hem hareketlerinde hem de üyelerinin tercihleri ve çıkarları konusunda büyük ölçüde bağımsızdırlar.

Yenilikçi faaliyet ve kontrol süreçleri açısından dijital organizasyonel yapıların eylem biçimleri birbirinden farklılaşmaktadır. Dijital dönüşümün erken döneminde bireysel aktörlerin eylemlerinde olduğu gibi organizasyonel yapıların eylemlerinin de DİB kullanım miktarına göre giderek daha şeffaf bir görünüm kazandığı belirtilmiştir (Panda ve Gupta, 2001). Organizasyonel yapıların eylemlerindeki şeffaflaşma farklı dinamiklerle birbirinden farklılaşmaktadır. Nitekim ilerleyen dönemde, dijital organizasyonel yapıların çevrimiçi kolektivizm, genişleme, rekabet, içerik sunma biçimleri, AR-GE, işbirliği, satın alma, kullanıcı tercih ve dinamiklerini yönlendirme durumlarına göre toplumsal hareket ve eylemlerinin iki şekilde örgütlendiği ortaya çıkmıştır (Mergel, Edelmann ve Haug, 2019). Bunlardan ilki, ana itici güç konumundaki büyük küresel yenilikçi web tabanlı iletişim teknolojilerini kullanan ancak bireysel kullanıcılara açık olmayan kurumsal yapılardır. İkincisi de yine bu teknolojileri kullanan ve bireysel kullanıcılar ya da örgütsel oluşumlara geniş bir şekilde sunan katılımlarını sağlayan yapılardır. İçerik üretim ve sunumuna izin veren, dijital teknoloji üretim ve geliştiricisi ve dağıtıcısı durumundaki organizasyonel yapıların eylemlerindeki hız, miktar ve yön elde edilen kullanıcı verileri, üretim ve geliştirme şekilleri ile yarı profesyonel katılımcıların eylemlerine göre değişmektedir. Diğerleri ise, çoğunlukla profesyonel mikro girişimler, hakim şirket uzmanlarının eğitimleri gibi kazanımlara göre biçimlenmektedir. Ancak bunlarda, toplumsal değişimin getirdiklerine uymak, rekabetçi kalmak istiyorlarsa, çoğu zaman değişken olan kullanıcı tercihlerini ve dinamiklerini tanımak ya da dikkate almak zorundadırlar (Dunkel ve Kleemann, 2013). Google yalnızca reklam ilişkileri ve pazarı değil, aynı zamanda arama ve kullanıcı eylemlerini de takip etmek zorundadır.

Amazon, Netflix, Facebook, Apple yalnızca bölgesel dijital medya içeriklerinin üretim, sunum, pazarlama ve dağıtımını değil, çevrimiçi tavsiye, çeşitlenen tercihleri, uluslararası sosyal ağ ilişkilerini dikkate almak zorundadır. Dolayısıyla,

baskın dijital organizasyonel yapıların, bireysel kullanıcıların eylemleri yalnızca teknik çerçeveyle sınırlı değildir. Kullanıcılar ile organizasyonel yapılar zamana, çevrimiçi ve çevrimdışı deneyime göre örgütsel davranış ve eylemleri yapılandıran düzenleyici aktörler olarak öne çıkmışlardır. Böylece, sosyal kolektifler olarak organizasyonel yapılar, oluşturdukları ve sağladıkları teknik altyapılar aracılığıyla, eylemin oluşumunun, yön ve miktarının ana etki faktörleri haline gelmişlerdir.

2.3. Kolektif Formasyonlar

Kolektif formasyonlar, organizasyonel yapılardan farklı olarak ve hem onları hem de bireyleri de içerecek şekilde; bireylerden kuruluşlara uzanan geniş yelpaze, çok çeşitli oluşumlara sahiptir. Kolektifler, i) organize olmayan toplumsal yaşamdaki kalabalık, yığın, kitle, azınlık ve geçici topluluklar ile ii) zamanla benzer karar ve davranışlarının bir araya toplanmasıyla organize olabilen birey ve topluluklardan oluşmaktadır. Nitekim kolektifler çok farklı koordinasyon ve hareket modellerine sahip olsalar da (Dolata ve Schrape, 2018; Von Scheve, 2018) ayrım gözetmeksizin ortak amaçları, kaynakları ve eylem yönelimleri olan sosyal aktörler olarak değerlendirilemezler. Dolayısıyla, dijital hayatın kolektiflerinin benzer karar ve davranışların bir araya toplanma durumuna göre ayrılması beklenen bir sonuçtur.

Dijital dünyadaki müzik, giyim tarzlarının algılanması ve tüketilmesi olayında olduğu gibi organize olamayan dijital kolektifler Twitter, Tik Tok, Facebook, Instagram gibi platformları takip ederek ortak algılara, tüketim yaklaşımlarına ve sorunları algılama yollarına sahip olabilir. Ancak bu grup veya organize olamamış kolektifler arasında eyleme rehberlik etmeye yönelik ortak bir bilinç, amaç, öz ortaya çıkmamıştır. Bu fenomen, aslında yapısal işlevsel kuramın üstüne oturmaktadır. Söz konusu kitlesel davranış biçimi, paradoksal olarak, uyumlu eylemlerle (Parsons, 2015) değil, bireysel faaliyet çizgileri tarafından

belirlenir (Brisset, 1968) ve Durkheim (2015; 2018)'ın değindiği üzere bunlar yer yer olumsuzluklarla (Merton, 1968) da karşılaşabilir. Bu bozulma siyasi bir partinin düzensizliği sebebiyle geniş kapsamlı toplumsal etkilerle ortaya çıkabileceği gibi, herhangi bir ticari kurumun belirsiz eylemleri ve doğru olmayan ilgileriyle de daha dar çevrede meydana gelebilir. Ancak dijital ortamda bu tür etkiler, yalnızca kolektif bir aktörün kasıtlı davranış veya kararlarına atfedilememektedir. Bireysel aktörlerin benzer şekilde yönlendirilmiş davranışsal kararları da kolektif aktörlerin eylemlerini etkilerken, seçim kolektif karar ve davranışa bağlıdır. Dolayısıyla toplam etki, bireysel aktörler olarak kimsenin kendi başına maksatlı eyleminin bir sonucu olmayıp, toplam aktörlerin seçimlerinin ortak bir eylemi olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, rasyonel ve yansıtıcı bir varlık oluşturmayan organize olmayan kolektifler tek bir varlık olarak hareket etmeyip, kendiliğinden ve geçici kolektif davranış biçimleriyle karakterizedirler. Böylesi şekilsiz ve oldukça rastgele sosyal kümeler daha sonra kasıtlı olarak paylaşılan hedeflere, kurallara, kimlik özelliklerine ve aynı zamanda az ya da çok gayri resmi organizasyon modellerine sahip olan sosyal hareketler veya topluluklar halinde birleşebilir. Bu durumda; kasıtlı, stratejik eylem yapabilen ikinci tür sosyal kolektif aktörlerin temsiliyeti de güçlenmektedir. Zamanla bu oluşumların ayrı grup kimlikleri geliştirmeleri mümkündür. Yani grup yapılarının üretimine izin veren kurumsallaşma süreçleri yoluyla ortaya çıkabilirler.

Dijital alan aktivistlerinin, arka planda yorumda bulunanlar, destekleyenler gibi eylemde bulunan aktörlerin içsel olarak ve bir amaca doğru farklılaşması, karşı güç asimetrilerini geliştirerek uygulamaya başlamaları onları yavaş yavaş bir gruba dönüştürmektedir (Armstrong ve diğerleri, 2011). Arap Baharı, İşgal Hareketi/BlaksLivesMatter ile diğer çeşitli toplumsal hareketlerde eyleme geçen ve organize olarak önem kazanmaya başlayan kolektif aktörler yeni stratejilerle devamlı gruplara dönüşebilmektedir. Sosyal hareket ve topluluklara dayanan

dijital kolektif aktörler belli bir amaç ve açık kurallara dayanmadıkları sürece üyeleri bilinçli bir birliktelik duygusunu paylaşsalar dahi düzenli ve resmi bir organizasyon yapısı oldukları söylenemez. Aktörlerin dijital platformlara üyeliklerinde açık erişim politikaları olsa da bu politikalar resmi organizasyonun (Facebook, TikTok, Twitter gibi şirketlerin) erişim politikalarıdır. Bu platformlara üyelik sonrasında da kararlar bağlayıcı olmasına rağmen, kolektif formasyonların büyük bölümünde yasal çerçeveye atıfta bulunulmadan kararlar alınmaktadır. Bu haliyle, hiyerarşinin gölgesinin olmadığı belirtilerek, kolektif formasyonların daha özgürlükçü eylem düzeniyle karar aldıkları belirtilmektedir (Centre for Media Transition, 2018). Ancak "organize kayıt dışı" bir şekilde organizasyonel yapılar kolektif aktörleri yönlendirebilir (Chadwick, 2017) ve strateji geliştirme, uygulama yoluyla yeni bireysel aktörler kolektif olarak hareket eden sosyal aktörlerin saflarına geçirilebilir.

2.4. DİB Medya Sunumları ve Ağ İçerikleri

Dijital medya sunumları ve ağ içerikleri; üreten ile izleyen yani tüketen arasında bağların oluşumu ve çözülmesini açıklamak için kullanılabilecek temel teorik çerçevelerin tanımlanmasında yardımcı nesnelerdir. Medya içeriği, içerik üretimi ve sunumu ile tüketiminin arkasındaki ağ yapısı sosyal bir bağ ilişkisi içermektedir. Medya üretimi, çıktı, sunum ile tüketiminin yönlerini kapsayan biçimde ağ ilişkilerine sahip olduğu ve buna bağlı aktörlerin eylemlerinde değişimler meydana geldiği söylenebilir (Ognyanova, 2011):

- Öncelikle; kaynak alışverişi, mülkiyet, ortaklık veya stratejik ittifaklara dayalı medya kuruluşları arasında bağların kurulmasına izin veren, medya izleyicileri ve içeriğinin stratejik kaynak boyut rolleriyle *bütünleştiren ekolojik ağlar* ortaya çıkmaktadır. Aktörün örgütle bağ kurmaya yönelik kararı da bu yaklaşımla açıklanabilmektedir. Ayrıca bu

ilişkiyle yeni bir ortaklık, mülkiyet veya kaynak değişimi bağlantısının neden olduğu içerik ve hedef kitlelerdeki değişikliklere, bağlantı için ters yöndeki etkilere yol açmaya izin verebilmektedir.

- Ağ içeriklerinin izin verdiği bir diğer bağlantı da verilerin büyük ölçekli toplanmasıyla *birleştirme* ve *köprülemeye* benzersiz bir fırsat sağlamasıdır. Medya organizasyonu ve kullanıcı siteleri webde bir arada var olduklarından ve birbirlerinin içeriğine bağlandıklarından, etki kalıpları ve eylem biçimleri bağlantı ağından tespit edilebilmektedir. Bu ilişkide bir aktörün haberi eleştirmesinden ziyade, haberi onaylaması ve paylaşması önemlidir. İster eleştirel olsun isterse de olmasın içeriğin daha çok kamusal bir tartışma ve tüketim konusu olarak gündem belirmeye devam etmesi eylem açısından önemlidir. Bunun çoğunlukla medya ile devam etmesi etkisini artırmaktadır.

- İçerik paylaşım ve tüketimi ile farklı içerikler arasında anlamsal bir analiz ilişkisine dayalı olarak, mesafeye bakılmaksızın benzerliklerin *çerçevelenme*si ve tüketiciye sunulmaya başlanmasıdır. Giyim, kitap, elektronik, mobilya gibi nesnelerin alındığı herhangi bir alışveriş sitesinden tercih edilen ürün dışında da yeni ürünlerin sunulmaya başlanması ve ihtiyacı olsun veya olmasın aktörün yeni eylemde bulunmasına izin vermesi bu yaklaşımı örneklemektedir. Buna alternatif olarak, medya kuruluşları ve izleyiciler tarafından kullanılan çerçeveler de karşılaştırılabilir.

- İçeriğin ortaya çıkışı sonrasında bireysel aktörler, haber kaynakları ve Sivil Toplum Kuruluşları arasında spesifik ya da genel bir hikaye ve bilgi alışverişi de meydana gelebilir. Böylece yeni aktörler, habere veya bilgiye ulaşmaya çalışan yeni kaynak ve STK'lar da *kümelenme*ye

başlayacak, merkezi aktörler ile yeni gruplar ve farklı sosyal ağ aktörleri arasında yeni eylemlerle *yoğunlaşma* ortaya çıkacaktır.

- İçeriklerin bir bölümü anlamına ve etkilerine bakmadan, *sosyal bulaşma* ve *yayılma* yoluyla önem kazanmaktadır. Bu içeriklerin bir bölümü de çevrimiçi tüketimin yayılımını izlemek açısından önemlidir. Altta yatan anlamı çözümlemeyi beklemeden hemen paylaşma yoluna gidilebilmektedir. Yardımlaşma, dinsel içerikli metinler, hastalık belirti ve önlemleri gibi içerik ve sunumların esas etkileri araştırılmadan hızlıca paylaşma ihtiyacı duyulabilmektedir. Nitekim Covid-19 sürecinde olduğu üzere, hastalığa iyi gelen nesne ve durumların (sıcak su içmek, sumak suyu içmek gibi) araştırılmadan hızlıca paylaşılması buna bir örnektir. Bunun temel sebebi de sosyal bulaşma yoluyla aktörün anlamsal bir ilişki kurmaya çalışmasıdır (Sıcak sıvı tüketimi diğer enfeksiyonların bir bölümüne iyi geliyorsa, iyileştiriyorsa buna da iyi gelir gibi).

DİB medya sunumları ve ağ içeriklerinin dijital eylemin yönünü, zamanını ve yoğunluğunu belirleyen nesneler olarak farklı bağlantılarla geliştiği görülmektedir. Dijital medya sunum ve ağ içeriklerinin eylemsel şekilleri çok çeşitli ve farklı etkileşimler içerse de en belirgin şekilde; bütünleşen ekolojik ağ, birleştirme ve köprüleme, çerçeveleme, kümeleme ve yoğunlaşma, sosyal bulaşma ve yayılma yoluyla etkilerde bulunmaktadır. Nitekim, bu yollarla dijital medya, internet ile bilgi iletişim teknolojileriyle ağ tabanlı ortamda gerçekleşen içerik üretimleri zaman, uzam, hız, yön ve miktarı etkilemektedir. Dijital içeriklerin sunumu herhangi bir bireysel, organizasyonel ya da kolektif aktörden çıkışı farklı olabilirken, zaman içinde etkilediği aktör sayısı ve diğer aktörlere ulaşma durumu, etkileme biçimi de değişebilmektedir. Bu nedenle, eyleme geçiren ve eylemsel bir fenomen olarak diğer aktörleri harekete geçirmesi

açısından medya sunumları ve ağ içeriklerinin eylem açısından anlamsal bir ilişki barındırdığı söylenebilir.

3. DİJİTAL ORTAMDA TEKİL VE TOPLU EYLEM TÜRLERİ ARASINDA GEÇİŞLER

Bireysel, organizasyonel/örgütsel ve kolektif eylemin son biçimlerine doğru (örneğin, kitleler, kalabalıklar, kalabalıklar) az çok kendiliğinden ortaya çıkan biçimleri prensipte sosyoloji için yeni fenomenler değildir. Bireysel, organizasyonel ve kolektif davranışın ilk ve hala ilham verici olan taksonomileri, sosyoloji tarihi boyunca tartışılarak geliştirilmiştir. Her biri daha istikrarlı tekil veya toplu eylem biçimlerine dönüşebilen bu üç tür davranış arasında ayrımların yanı sıra geçişler de bulunmaktadır. Burada yeni olan dijital medya sunum ve ağ içeriklerine ilişkin eylemselliğin yapısal değişimde yer edinmeye başlamasıdır.

Organize veya organize olamayan bireyler, kitle, grup, yığın, kalabalık, topluluk veya örgütler belirli kriterlere göre, karşılıklı olarak anonim, resmi ya da resmi olmayan birleşimler ve tersine çözülmelerin toplamı olarak tanımlanabilir (Scharpf, 2018). Bunlar birbirleriyle bilinçli olarak etkileşime girme durumuna göre uyumlu eylemsel eğilimleri ortaya çıkarırken, tersine uyumlu olmayan eylemler de bilinçli olmayan etkileşimlerin sonucu olarak görülmüştür (Desender, Van Lierde ve Van den Bussche, 2013). Bu durum, sosyoteknik altyapıların kullanıcılarından, kitle iletişim araçlarının alıcılarından, seçmenlerden ve tüketicilerden oluşan örgütlenmemiş kitle, kolektif ve organizasyonel yapı ile bireysel aktörlerin tercihlerinin bir toplamı (Mora, 2014) olarak ekonomik, politik veya teknolojik gelişmeler üzerinde önemli etkiye sahip olabilir. Yer yer öyle olsa da sürekli veya tamamen toplu olarak tasarlandıklarını, kasıtlı olarak bir araya geldiklerini, getirildiklerini söylemek mümkün değildir. Kitlesel davranışlar, bireysel eylem çizgilerinin bir araya gelmesi olarak görülmesine rağmen, bireysel aktörlerin eylemleri birleşmese dahi etkisi çok büyük ve çok daha önemli hale de gelebilir. Örneğin, BlackLivesMatter olayında

olduğu gibi dijital platform veya uygulamalarla bir araya gelen bireysel aktörler ve kolektif formasyonların sürekli organizasyonel yapılara dönüşmeleri beklenemez.

Bireysel aktör ve kolektif formasyonların eylemsel değişimi açısından çarpıcı diğer bir noktada dijital medya sunum ve ağ içerikleri üreten organizasyonel yapıların (özellikle dijital içerik üreticisi şirketlerin) sürekli veya tamamen diğerlerine karşı iyi, olumlu eylemler geliştirmesinin de mümkün olmayacağıdır. Nitekim, özgür ansiklopedi Wikipedia'nın hızla artan tanınması veya büyük ölçekli dosya paylaşımı nedeniyle medya endüstrilerine yönelik ekonomik tehdit oluşturduğunu söylemek gerekir. Bazen geliş ve etkileme biçimine göre olumlu ve olumsuz eylemleri aynı anda beklemek gerekir. Google'ın tercih edilen arama motoru olarak yankılanan başarısı veya Twitter ve Instagram'ın en popüler sosyal ağ hizmeti olması, diğer organizasyonel yapılar için olumsuz bir eylem oluştururken, bunlar bireysel aktör ve kolektif formasyonların eylemleri için içerik üretimi, içeriklere katılım ve sunumlar açısından olumlu bir sonuç ortaya çıkarabilir. Böylece, örgütleyici veya yönlendirici bir biçimde işleyen çekirdek eylem gerçek kitle fenomenini oluşturabilmektedir.

Kalabalığın, biraz daha belirgin olarak, belirgin koordinasyon yapıları yoktur. Ancak, toplu yönelimli davranışın temel biçimleriyle kitleden farklıdır. Bu, isimlendirilebilir ve genellikle duygusal olarak yüklü olaylarla birlikte ortaya çıkar. Henüz daha sağlam bir forma dönüşmeden geçici, dikkat çekici bir gerilim alanı yaratır. Bir girişe yapılan çok sayıda "beğeni", siyasi kampanyalardaki, dijital medya sunumlarındaki (şarkı, film, reklam videoları) "tıklanma" veya sosyal webde duygusal olarak yüklü öfke dalgalarıyla çok sayıda bireysel çevrimiçi kullanıcı sonrasında ya o ortamı terk eder ya da farklı ve kendi kendini güçlendiren ilgi kümeleriyle bir araya gelir. Olayla ilgili kolektif davranışın temel

özelliklerini sergiledikleri için kitleden farklı olsa da kalabalık ilgi kişi, sunum veya içerik fenomeninin "mükemmel büyü"süne kapılabilir.

4. SONUÇ

Çalışmanın temel amacı çerçevesinde, çevrimiçi bireysel aktör, organizasyonel yapı, kolektif formasyon, dijital medya sunum ile ağ içeriklerini merkeze alan eylemsel ilişki ve oluşumlardaki değişim incelendi. Eylemsel değişimin aktör temelli ve kurumsal çizgilerde nasıl sınıflandırılabileceği, faaliyet gösterdikleri teknik altyapıların oluşumu, bu teknik yapıdaki geçişler ile faaliyetlere etkileri tarihsel sosyolojik perspektife uygun şekilde tartışıldı.

Dijital toplumsal yapının değişiminde temel dinamiklerin hareketlenmesinde etkili olan bireysel aktörler, organizasyonel yapı, kolektif formasyon ve dijital medya ile ağ içerikleri iki tür bağlama sahip eylemlere neden olmaktadır. Bunlar; hız, yön ve miktar açısından hem kapalı/çevrimiçi olmayan hem de açık/çevrimiçi statüsel bağlam için geçerli iki tür eylemdir:

- Birinci tür; faaliyetleri durumsal kendiliğindenlik ve buna bağlı olarak yüksek oynaklık ile karakterize olan bireysel aktörler, organizasyon yapısı kapalı olup karşı aktörlerin eylemlerine de izin vermeyen organizasyonel yapılar, kitleler, kalabalıklar veya kamuoyu gibi örgütlenmemiş kolektif formasyon ve müdahaleye izin vermeyen açık içeriklerden oluşur. Dışardan çapraz durumsal koordinasyon ve karar yapılarına sahip değillerdir. Özerk sosyal aktörler olup, kendiliğinden ve geçici eylem biçimleri olarak ayırt edilebilirler.

- İkinci tür eylemler ise; kasıtlı, stratejik biçimlenme ve değişime izin verebilen, farklı grup kimlikleri kaynaştırabilen, paylaşılan kurallar ve hedeflerin yanı sıra koordine ve organize edilmesi sırasında çapraz

durumsal kurumsallaşma süreçleri tarafından şekillendirilen bireysel, organizasyonel, kolektif eylemlerdir. Sosyal hareketler gibi medya sunum ve ağ içerikleri de müdahale, paylaşım ve örgütlülük eylemlerine izin verebilmektedir. Böylece eylemi mümkün kılan çekirdek yapılar ortaya çıkabilmektedir.

İçinde bulundukları sosyoteknik yapıyla ilişkileri açısından bu eylem türlerinin içerik ve farklılıkları anlaşıldığında; dijital yani çevrimiçi dünyada alışılmadık eylem kalmayacaktır. Kısaca bu yeni teknolojinin- veya daha spesifik olarak, teknik altyapıların - davranış veya eylemin şekillendirilmesi, oluşturulması, işletilmesi ve düzenlenmesi açısından oynadığı rol de önemli ölçüde anlaşılmış olur. Dolayısıyla, organize olmayan bireysel aktörler, organizasyonel yapılar, kolektif formasyonlar ve dijital sunum ile ağ içerikleri dahi öncelikle ilişkili oldukları sosyal kategorilerle tanımlansa da dijital ortamın olanaklarıyla uzamı genişletebilmektedir. Böylece, sosyal ve teknolojik faktörlerin yakın ve yeni bağlantılarını kullanma imkânı da bulur. Bu durumun, kolektif formasyonların eylem yapısında belirgin bir şekilde ortaya çıktığını belirtilmişti. Nitekim kolektif formasyonların büyük bölümünün geçici eylemlere sahip olduğu, sürekliliklerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Twitter'da bir araya gelen taraftar toplulukları veya video, görsel, yazı paylaşımlarının altında bir araya gelen yığınların, toplumsal yaşamda kırmızı trafik ışığında karşıya geçmek, türkü evinde eğlenmek amacıyla bir araya gelen yığınlardan farkı yoktur. Diğer yandan, açık veya kapalı organizasyonel yapılarda bir amaç ve sürekliliğin olduğu görülmektedir. En basit haliyle partilerin, üniversitelerin, şirket ve diğer organizasyonel yapıların web sayfaları, paylaşımları, içerikleri bir yönetim, amaç/misyon dahilinde oluşturulmaktadır. Kolektif formasyonlardaki bireysel eylemler ve topluluk, yığın eylemlerinin de bir şekilde organizasyonel yapılarda olduğu gibi değişimlere (Arap Baharı, Occupy Movement ve diğer dijital toplumsal hareketlerde olduğu gibi) sebep olduğunu görmekteyiz. Ayrıca

kolektif formasyonlar daha önce var olmayan altyapılarla teknik sistemler ve platformlar üzerinden durumsal bir oluşuma veya organize ya da organize olamayan oluşumların kendiliğinden ortaya çıkmasını ve işleyişini kolaylaştırmaktadır.

Sonuç olarak ister bireysel, ister organizasyonel, kolektif veya içerik sunumları açısından davranış ve eylem değişiminin ağ tabanlı dijital ortamda daha kolay, daha hızlı ve daha şeffaf bir şekilde gerçekleştiğini görmekteyiz. Dijital ortam daha karmaşık eylemlere izin verebilmektedir. Facebook veya Twitter bireysel kullanıcılar aynı anda birden fazla dijital organizasyonel/örgütsel yapıaya katılabilirken, bireysel veya kolektif sunumlar da gerçekleştirebilmektedir. Dolayısıyla, dijital aktörlerin sınırlarını yine kendi beğeni durumları, beğenilme ile yorumları, yeniden paylaşılma, DİB erişim imkanları ve kullanım becerileriyle belirlendiğini söylemek mümkündür. İçerik üretim, sunum ile tüketiminde üreten ve izleyen/tüketen arasındaki ağ fenomenini açıklamak için de tamamlayıcı teorik mekanizmalara ve analitik araçlara ihtiyaç duyulduğunu da belirtmek gerekir.

KAYNAKÇA

Ampuja, M., Koivisto, J. ve Väliverronen, E. (2014). Strong and weak of mediatization theory: a critical review. *Nordicom Review,* 35, pp. 111-123.

Armstrong, D. ve diğerleri (2011). *Civil society and international governance: the role of non-state actors in global and reginal regulatory frameworks.* New York: Routledge.

Bell, D. (2013). *İdeolojinin sonu.* (V. Hacıoğlu, Çev.), Bursa: Sentez Yayıncılık.

Bennett, W. L. ve Segerberg, A. (2012). The logic of connective action, *Information, Communication & Society*, 15:5, 739-768.

Brissett, D. (1968). Collective Behavior: The Sense of a Rubric. *American Journal of Sociology, 74*(1), 70-78. 29 Ağustos 2020 tarihinde http://www.jstor.org/stable/2775641 adresinden alınmıştır.

Calderaro, A. (2018). Social media and politics. In *The Sage Handbook of Political Sociology*, (W. Outhwaite and S. Turner, Eds.), London. Sage.

Castells, M. (2013). *Ağ toplumunun yükselişi.* İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2016). *İletişim gücü.* (B. Becerikli, Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Centre for Media Transition. (2018). *The impact of digital platforms on news and journalistic content*. 23.08.2020 tarihinde https://www.uts.edu.au/node/247996/projects-and-research/impact-digital-platforms-news-journalistic-content adresinden indirilmiştir.

Chadwick, A. (2017). Digital network repertoires and organizational hybridity. *Political Communication,* 24(3), pp.283-301.

Cline, J. L. (2013). Wired to bond: the influence of computer mediated communication on relationships. (Yayınlanmamış doktora tezi), James Madison University, 05.08.2020 tarihinde https://commons.lib.jmu.edu

/cgi/viewcontent.cgi?article=1095&context=diss201019 adresinden indirilmiştir.

Cooper, J. ve Weaver K. D. (2003). *Gender and computers: understanding the digital divide*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Desender, K., Van Lierde, E. ve Van den Bussche, E. (2013). Comparing conscious and unconscious conflict adaptation. *PLoS ONE*, 8(2):e55976, DOI: 10.1371/journal.pone.0055976

Dolata, U. ve Schrape, J. F. (2018). *Collectivity and power on the internet: a sociological perspective*. Switzerland: Springer.

Dunkel, W., ve Kleemann, F. (Eds.) (2013). *Customers at work: New perspectives on interactive service work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Durkheim, E. (2015). *Sosyolojik yöntemin kuralları.* İstanbul: Cem Kitabevi.

Durkheim, E. (2018). *Toplumsal işbölümü*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.

Elliot, A. (2014). *Contemporary social theory: an introduction.* New York: Routledge.

Elliot, A. ve Lemert, C. (2014). *Introduction to contemporary social theory.* New York: Routledge.

Favotto, L., Michaelson, V. ve Davison, C. (2017). Perceptions of the influence of computer-mediated communication on the health and well-being of early adolescents. *International Journal of Qualitative Studies in Health and Well-being,* 12(1), DOI: 10.1080/17482631.2017.1335575

Foucault, M. (2000). *Özne ve iktidar.* (O. Akınhay & I. Ergüden, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fukuyama, F. (2011). *Tarihin sonu son insan*. (Z. Dicleli, Çev.), İstanbul: Profil Yayıncılık.

Genner, S. ve Süss, D. (2017). Socialization as media effect. *The International Encyclopedia of Media Effects*, DOI: 10.1002/9781118783764.wbieme0138.

Giddens, A. ve Turner, J. H. (1987). *Social theory today.* Stanford University Press.

Haamann, T. ve Basten, D. (2012). Systematic approaches for organisational learning: a literature review. *European Conference on Information Systems ECIS 2012*, Proceedings 26, 13.07.2020 tarihinde https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=ecis2012, adresinden indirilmiştir.

Marx, K. (2015). *Das Kapital.* İstanbul: Yordam Kitap.

Mergel, I., Edelmann, N. ve Haug, N. (2019). Defining digital transformation: results from expert interviews. *Government Information Quarterly*, 36(4), 1-16.

Merton, R. K. (1968). On sociological theories of the middle range. In *Social theory and social structure* (Enlarged Ed.), R. K. Merton (Ed.), Free Press.

Mishaal, D. & Abu-Shanab, E. (2015, January 24). The effect of using social media in goverments: framework of communication success. *The 7th International Conference on Information Technology (ICIT 15),* AL-Zaytoonah University, Jordan: Amman.

Mora, F. A. (2014). Emergent digital activism: the generational/technological connection. *The Journal of Community Informatics*, 10(1), 1-13.

Neis, D. F., Pereira, M. F. ve Maccari, A. E. (2017). Strategic planning process and organizational structure: impacts, confluence and similarities. *Brazilian Business Review*, 14(5), 479.492.

Nerse, S. (2020). Dijital medya aktivizmi: yeni sınıfsal ilişkilerin imkân ve sınırları. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *26*, 615-634.

Ognyanova, K. (2011). Actors and links in the media system: applying a network perspective to the study of media production, content and audience.

The International Communication Association's 2011 Annual Virtual Conference. 23 Mayıs-10 Haziran 2011, Boston.

Önday, Ö. (2016). Classical to modern organization theory. *International Journal of Business and Management Review*, 4(2), pp.15-59.

Panda, A. ve Gupta, R. K. (2001). Understanding organizational culture: a perspective on roles for leaders. *Vicalpa*, 26(4), 3-19.

Parsons, T. (2015). *Toplumsal eylemin yapısı.* Çev., Nur Nirven ve Adem Bölükbaşı, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Poell, T., ve Van Dijck, J. (2016). Constructing public space: Global perspectives on social media and popular contestation. *International Journal of Communication,* 10(1)*,* 226–234.

Roszkowska, P., ve Melé, D. (2020). Organizational Factors in the ındividual ethical behaviour: the notion of the "organizational moral structure". *Humanist Management Journal*. https://doi.org/10.1007/ s41463- 020- 00080-z

Scharpf, F. W. (2018). *Games real actors play: actor-centered institutionalism in policy research*. New York: Routledge.

Schroeder, R. (2018). *Social theory after the internet: media, technology and globalization.* London: UCLPress.

Van Dijck, J. (2006). *The network society: social aspects od new media* (2nd ed.). London: Sage Publications.

Van Dijck, J. (2013). *The culture of connectivity: a critical history of social media*. Oxford: Oxford University Press.

Von Scheve, C. (2018). Social collectives. In *Affective Societies-Key Concepts* (J. Slaby ve C. Von Scheve), New York: Routledge.

Weber, M. (2006), *Sosyoloji yazıları*, (T. Parla, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Weber, M. (2007), *Sosyolojinin temel kavramları,* (M. Beyaztaş, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.

Weber, M. (2011), *Protestan ahlâkı ve kapitalizmin ruhu*, (Z. Aruoba, Çev.), İstanbul: Bilgesu Yayınları.

Yoon, K. (2018). Digital Media and culture in Korea, In *Communication, Digital Media, and Popular Culture in Korea: Contemporary Research and Future Prospects* (D. Y. Jin and N. Kwak, Eds), Lexington Books.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Relation between actor-structure-action, which has an important place in social interaction, is undergoing an important transformation in today's digital environment. The digital platform allows for new forms of collective behavior and action elsewhere in social analysis from individuals to communities. The action has shifted to the online space thanks to the internet and information communication technologies (ICT). The change of social action has raised the need for a reinterpretation of action-structure interaction in social theory. However, we can still say that the relationship between digital action and structure is based on traditional theoretical debates in some respects. The macro-micro-oriented actor, action and structure relationship in the main discussion area of social theory has been interpreted in different ways.

Sociological theories as structural determinants (Durkheim, 2015 ve 2018) focuses on social factors such as power, authority, politics (Foucault, 2000), status, value (Weber, 2006, 2007 ve 2011), capitalism / economy and class, conflict (Marx, 2015). In the study, the actor-action-structure relationship in network theory is discussed. Activism developed with digital combination and internet is evaluated with a new theoretical perspective. In this study, it is aimed to define the operational relationship of the actors emerging with the

development of new technology with the structure, and to emphasize the actions of individuals or non-people. The categorical combination and differences of the operational balance between D-ICT and the theoretical hybridity of the traditional structure-action relationship are revealed.

Shaping Basic Digital Social Actors

In order to understand the dynamics of networked social formations and the structuring of these dynamics, their organization, capacity and action patterns, the new actor and operational relationship must be explained. It is claimed that D-ICT related and network-based social formations are shaped according to economic, political and cultural effects, and in some respects, these factors affect the digital process in different ways (Schroeder, 2018, p. 13). Therefore, in the proposal that emerges from this, it is seen that three domains have emerged in D-ICT related and network-based social formation. The first of these; it is a policy that includes matters related to the state. The second is culture, which includes socializing and practical tasks and seeking information. The third is the economy that includes new business and working life, markets, production and consumption relations, and distribution with new audiences. This situation, which includes the definitions of the basic formation of social actors, is based on the discussions that have been going on since the classical period and in the early stages of contemporary sociology. What shapes the realities of modern digital societies and at the same time operates on the network; Individuals, organizations / organizations, collective formations and network contents appear as four basic types of social actors (Dolata ve Schrape, 2018).

- The digital world has given individual actors the freedom to take increasingly competent, creative and freer decisions. Individual actors

benefit from digital presentations in two ways. Several of the individual actors are actively or creatively involved in the development of new technologies, products, services or content. The majority of individual actors, on the other hand, try to use new or old information, communication and consumer opportunities as the user suggested / offered by the relevant web-based provider. Social network applications, sites or platforms such as Whatsapp, Facebook, Twitter and Instagram are only within the limits of their technical parameters and each of the users who comply with the social etiquette are included in this segment. Individual digital actors generally accept and comply with terms and conditions without hesitation.

- The modes of action of digital organizational structures are different from each other in terms of innovative activity and control processes. As with the actions of individual actors in the early period of digital transformation, organizational structures are gradually becoming more transparent in their operational relations compared to the amount of D-ICT usage. (Panda ve Gupta, 2001). Transparency in the actions of organizational structures differs from each other with different dynamics. As a matter of fact, in the following period, it has been revealed that social movements and actions of digital organizational structures are organized in two ways according to the online collectivism, expansion, competition, content delivery styles, R&D, collaboration, purchasing, and the way they direct user preferences and dynamics (Mergel, Edelmann, ve Haug, 2019).
- Collective formations, different from organizational structures and including both them and individuals; The wide spectrum from individuals to organizations has a wide variety of formations. Collective formations consist of i) crowd, mass, minority and temporary

communities in unorganized social life and ii) individuals and communities that can be organized by gathering similar decisions and behaviors over time. As a matter of fact, although collectives have very different coordination and movement patterns (Von Scheve, 2018), they cannot be regarded as social actors with common goals, resources and action orientations. Therefore, it is an expected result that the collectives of digital life are separated according to the state of aggregation of similar decisions and behaviors.

- Digital media presentation and network contents can be used to explain the formation and dissolution of operational links between productive and consuming actors. The network structure behind media content, content production and presentation and consumption includes a social bonding relationship. It can be said that with the production, output, presentation and consumption of media, digital actors have brought about changes in their actions (Ognyanova, 2011).

Result

Individual, organizational and collective formations are in principle not new phenomena for sociology. The first and still inspiring taxonomies of individual, organizational and collective behavior have been discussed throughout the history of sociology. What is new here is the development of this relationship with digital networks and the contribution of new digital media presentations / contents to change. This change occurs in the forms like integration, merging/bridging, framing, clustering/concentration, and social contagion/spread.